

Володимир Катеринюк

студент гр. ФФМ-21,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Віктор Русін

АНАЛІЗ ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Обрання європейського напрямку розвитку України вимагає постійного удосконалення законодавства та економічних процесів з метою їх підведення до європейських стандартів. Крім цього цифровізація, яка є однією з визначальних тенденцій розвитку світової економіки, сприяє підвищенню конкуренції країн та вимагає відповідних перетворень у всіх сферах діяльності. У системі публічних закупівель в Україні відбувається активний процес цифровізації. З метою розробки пропозицій щодо напрямів удосконалення публічних закупівель актуальним є дослідження стану запровадження системи електронних закупівель, визначення її переваг та напрямів покращення.

Проблематику розвитку електронних публічних закупівель у науковій літературі переважно розглядали визначаючи вплив цифровізації економіки на прозорість діяльності державних органів та на конкуренцію серед представників бізнесу. Зокрема Н. Синютка та Н. Буковська розкривають причини запровадження та зміст цифровізації системи публічних закупівель в Україні, зокрема на прикладі Львівської області та підкреслюють недостатність позитивного впливу електронних закупівель на зростання конкуренції між учасниками [1, с. 7].

Основні електронні сервіси та цифрові технології в публічних закупівлях, що створені для полегшення контролю за використанням бюджетних коштів вивчає Н. Ткаченко, яка пропонує запровадження електронних форм тендерної документації, договору про закупівлю, а також інтеграцію системи закупівель з системами Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України [2, с. 105].

Критичні фактори успіху впровадження електронних закупівель в епоху Індустрії 3.0 та 4.0 досліджували А. Мавідіс та Д. Фолінас [3, с. 2], які визначали ключові виклики для плану дорожньої карти, необхідної для максимального досягнення нового державного управління в Індустрії 4.0. Однак, розвиток електронної системи закупівель потребує поглибленого дослідження стосовно впливу цієї системи на економію витрачання бюджетних коштів.

Процес переходу в Україні системи державних закупівель від друку та розміщення оголошень про закупівлю у громіздких паперових вісниках, в яких для пошуку необхідної інформації витрачалися години часу, до оприлюднення інформації про закупівлю в електронному вигляді, який за лічені секунди дозволяє дізнатися про предмет закупівлі, замовників, вартість тощо, розпочався після підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми

державами-членами, з іншої сторони [4], положеннями якої передбачалося наближення законодавства України у сфері закупівель до вимог законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС).

У лютому 2016 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Стратегію реформування системи публічних закупівель (“дорожню карту”) [5], одним із завдань якої стало функціонування загальної електронної системи закупівель.

В продовження реформування системи публічних закупівель у квітні 2016 року введено в дію Закон України «Про публічні закупівлі» (далі – Закон) [6], норми якого забезпечили початок здійснення закупівель в Україні в електронному форматі за допомогою електронної системи публічних закупівель Prozorro (далі – Prozorro), розроблення та створення якої було ініційовано волонтерами і бізнес структурами у сфері інформаційних технологій.

За період функціонування Prozorro цю систему було визнано на міжнародному рівні. Так, у 2016 році Prozorro отримала перше місце на міжнародній щорічній премії Open Government Awards 2016 та статус найкращого прикладу серед систем електронних закупівель від Європейського банку реконструкції та розвитку, у 2017 році Prozorro визнано платформою, на якій Світовий банк може оголошувати публічні закупівлі, у 2020 році за рейтингом Transparent Public Procurement Rating Prozorro визнана найбільш прозорою системою публічних закупівель [7].

Починаючи з 2015 року кількість користувачів Prozorro, а відповідно їх закупівель, оприлюднених в електронній системі, поступово зростала (рис. 1).

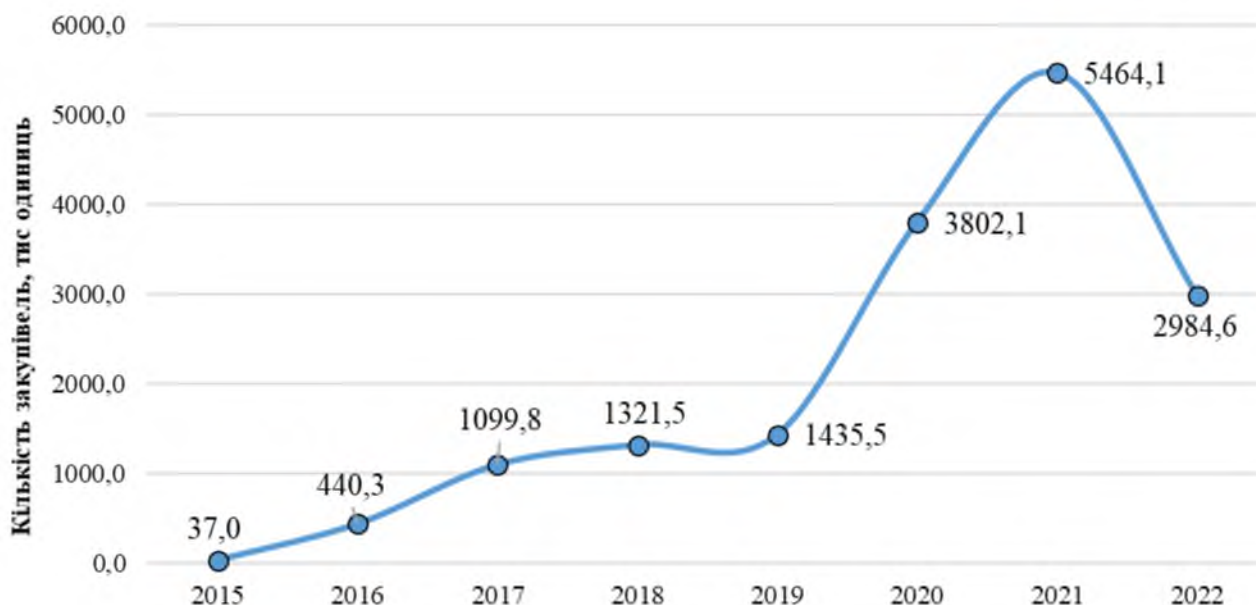

Рис. 1. Кількість закупівель, оприлюднених на Prozorro у 2015–2022 роках

Джерело: складено на підставі даних [8].

Як видно з графіку, кількість лотів закупівель у 2020–2021 роках стрімко зросла, що пов’язано з внесенням змін до Закону, які набрали чинності з 19.04.2020, а саме:

1) введенням обов'язкового оприлюднення в Prozorro інформації про договори, укладені на суму менше 50 тис грн, тобто від 0,01 грн (раніше було обов'язково від 20 тис грн);

2) пониженням вартісного порогу для застосування конкурентної процедури закупівлі з 200 тис грн до 50 тис грн.

Однак з початком повномасштабної збройної російської агресії проти України та введенням воєнного стану у сфері закупівель відбулися деякі зміни, що передбачали відміну обов'язкового застосування Prozorro на переважну більшість закупівель на певний період [7]. Пізніше наприкінці 2022 року обов'язковість проведення конкурентних закупівель повернули, але не зважаючи на це загальна кількість закупівель у порівнянні з 2021 роком зменшилася на 45,3% (5464,1 тис до 2984,6 тис) [8]. Стосовно загальної вартості закупівель, оприлюднених у Prozorro, то у 2017 році ця сума складала – 738,9 млрд грн, у 2021 році – 1630,6 млрд грн, а у 2022 році знизилася до 821,6 млрд грн, тобто майже у 2 рази порівняно з попереднім роком [8].

Запровадження електронних закупівель сприяло не тільки прозорості процесу закупівель, але й розширило участь бізнесу у закупівлях, підвищило конкуренцію та можливість для державних замовників зекономити бюджетні кошти. Показник економії коштів при здійсненні закупівель розраховується як різниця між очікуваною (оголошеною) вартістю закупівлі та сумою, на яку за результатами закупівлі укладено договір (табл. 1).

Таблиця 1

**Показники економії бюджетних коштів, що утворюється
при здійсненні закупівель через Prozorro**

Замовник	Предмет закупівлі	Сума, грн		Економія, %
		оголошена	за укладеним договором	
Вищий навчальний заклад	Профілі, підвіс універсальний	91628	77000	16,0
	Веб-камера	13400	8928	33,4
Державна служба надзвичайних ситуацій	Тепловізор пожежний	1009000	981600	2,7
Заклад охорони здоров'я	Медичні матеріали	1305020	908595	30,4
Головне управління національної поліції	Персональні комп'ютери	218900	217855	0,5

Джерело: складено на підставі даних [7].

Як видно з таблиці, рівень економії в залежності від видів товарів (робіт або послуг) може різнитися та становити навіть більше 30%. В середньому до переведення закупівель у Prozorro економія коливалася 1–2%, а наразі цей показник дорівнює 7–9% [7].

Однак, не зважаючи на переваги та успішність Prozorro, є також окремі напрями, які потрібно удосконалити в роботі цієї системи з метою підвищення ефективності її використання.

Однією з цілей застосування Prozorro є контроль за використанням бюджетних коштів, в тому числі громадський. В умовах критичного збільшення дефіциту державного бюджету під час війни загострюється питання економного та раціонального витрачання бюджетних коштів й недопущення закупівель за цінами, що перевищують середні ринкові. Громадський контроль є дієвим інструментом для запобігання неекономному витрачання бюджетних коштів, який можна посилити за допомогою Prozorro, зокрема в цю систему варто інтегрувати інформацію про середню ринкову ціну всіх товарів, які закуповують державні замовники, та порівнювати цей показник із ціною, за якою здійснюється конкретна закупівля. Таким чином в Prozorro в інформації щодо конкретної закупівлі має розраховуватися та відображатися відсоток перевищення ціни товару, зазначеної у договорі, над середньою ринковою вартістю, що дозволить виявляти неефективні закупівлі. Користувачі Prozorro повинні мати можливість здійснювати вибірку закупівель, в яких ціна суттєво перевищує середню, та повідомляти про такі закупівлі контролюючі органи, які в свою чергу повинні відреагувати на таке повідомлення шляхом оприлюднення інформації про вжиті заходи щодо замовника, який здійснив закупівлю за завищеними цінами.

Запропоноване удосконалення Prozorro сприятиме підвищенню прозорості інформації щодо публічних закупівель, та зменшенню випадків неефективних закупівель, підвищенню відповідальності розпорядників бюджетних коштів та збереженню бюджетних коштів для використання їх на більш нагальні потреби.

Список використаних джерел:

1. Синютка Н., Буковська Н. Публічні закупівлі Prozorro: регіональні особливості на прикладі львівської області. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. С. 1–9.
2. Ткаченко Н. Цифровізація в публічних закупівлях. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2020. Вип. 3 (39). С. 104–111.
3. Mavidis A., Folinas D. From Public E-Procurement 3.0 to E-Procurement 4.0. A Critical Literature Review. *Sustainability*. 2022. Vol. 14. P. 1-23.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. Дата оновлення: 25.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 07.08.2023).
5. Стратегія реформування системи публічних закупівель («дорожня карта»): завт. розп. Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 р. № 175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 08.08.2023).
6. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. Дата оновлення: 16.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> (дата звернення: 08.08.2023).
7. Інформація про систему Prozorro та публічні закупівлі за бюджетні кошти. URL: <https://prozorro.gov.ua/> (дата звернення: 08.08.2023).

8. Показники здійснення закупівель за 2015-2022 роки URL: <https://bi.prozorro.org/sense/app/fba3f2f2-cf55-40a0-a79f-b74f5ce947c2/sheet/HbXjQep/state/analysis> (дата звернення: 08.08.2023).
9. Горин В. П. Фінансові аспекти системи державних закупівель. *Вісник КНТЕУ*. 2011. № 6. С. 65-73.